

ВІДГУК

рецензента, доктора медичних наук, професора Герелюка Віталія Івановича на дисертаційну роботу Токар Ольги Михайлівни «Особливості клінічного перебігу, діагностики, лікування та профілактики захворювань пародонта та твердих тканин зубів у працівників підприємств первинної деревообробної промисловості Чернівецької області залежно від віку та стажу роботи», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія».

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Питання взаємозв'язку патології пародонту, твердих тканин та впливу шкідливих професійних чинників, зокрема, на прикладі працівників підприємств деревообробної промисловості, що включають забруднення повітря робочої зони шкідливими для здоров'я елементами (формальдегід та його похідні, оксид азоту, оксид вуглецю, діоксид азоту тощо) та пилом деревини, шум від постійного функціонування деревообробного устаткування, постійним одностатичним положенням організму робітників, інколи непридатними умовами виробничого мікроклімату, перевантаженням певних органів (статичне та динамічне переобтяження опорно-рухової системи, м'язів, органів зору, слуху та нервової системи загалом) є актуальними, як з боку подальшого вивчення етіопатогенетичних механізмів виникнення захворювань та їх корекції, так і в плані підвищення ефективності лікування та профілактики даної патології у працівників деревообробної галузі промисловості шляхом розробки адаптивних лікувально-профілактичних заходів.

Дисертаційна робота є фрагментом комплексної роботи кафедри терапевтичної стоматології Буковинського державного медичного університету «Розробка методів діагностики, терапевтичного лікування та реабілітації стоматологічних хворих» (Держ. реєстраційний номер 0115 U 002765, шифр «Стоматологія – 14.01.22»), а також фрагментом нової НДР кафедри терапевтичної стоматології «Обґрунтування та впровадження нових методів

діагностики, лікування, профілактики та реабілітації стоматологічних хворих», термін виконання 2020-2024рр., № держресстрації 0120 U 102553. Автор є співвиконавцем зазначеної теми.

НАУКОВА НОВИЗНА І ПРАКТИЧНА ЗНАЧИМІСТЬ ПРОВЕДЕНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Доповнено наукові дані про вплив несприятливих чинників виробничого середовища на стан твердих тканин зубів та пародонтальний статус працівників. Локалізовано несприятливі чинники виробничого середовища на підприємстві деревообробної промисловості, які за даними багатofакторного аналізу побудови лінійних моделей регресії, мають найбільш виражений вплив на стоматологічне здоров'я працівників. Вперше досліджено стан стоматологічного здоров'я працівників деревообробної промисловості, що в процесі професійної діяльності мають тривалий контакт з шкідливими факторами виробничого середовища. Встановлено зв'язок між тривалістю контакту з визначеними несприятливими факторами виробничого середовища та поширеністю захворювань тканин пародонта у працівників. Досліджено стан тканин пародонта у працівників, які мають тривалий контакт з формальдегідом у повітрі робочої зони. Розроблено схему лікування захворювань тканин пародонта з використанням створеної антисептичної композиції лікарських засобів з декаметоксину, етонію, прополісу та етанолу (спирт) - ДЕПС. Доведена висока антисептична активність композиційного розчину ДЕПС *in vitro* та за результатами клінічних та лабораторних характеристик досліджуваних груп пацієнтів з генералізованим пародонтитом у найближчі та віддалені терміни спостереження.

Практичне значення отриманих результатів. Доведений зв'язок між впливом несприятливих чинників виробничого середовища на підприємстві деревообробної промисловості та станом стоматологічного здоров'я працівників дає можливість зменшити поширеність захворювань тканин пародонта серед працівників шляхом зменшення тривалості впливу визначених факторів. Досліджений зв'язок між тривалістю контакту працівників

деревообробної промисловості з формальдегідом у повітрі робочої зони та виникненню захворювань тканин пародонта. Запропонована схема лікування захворювань тканин пародонта з використанням композиційного розчину ДЕПС, що володіє високими антисептичними властивостями. Препарати, що входять до складу запропонованого антисептичного засобу, володіють високою антимікробною активністю з широким спектром дії, репаративністю відносно клітин епітелію слабо анальгезуючою та адгезивною на поверхнях тканин пародонта активністю. Клінічними та лабораторними показниками доведена ефективність запропонованої схеми лікування генералізованого пародонтиту з використанням композиційного засобу ДЕПС у найближчі та віддалені терміни спостереження.

СТУПІНЬ ОБҐРУНТОВАНOSTІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ, СФОРМУЛЬОВАНИХ У ДИСЕРТАЦІЇ, ДОСТОВІРНІСТЬ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Дисертаційна робота *Токар Ольги Михайлівни* «Особливості клінічного перебігу, діагностики, лікування та профілактики захворювань пародонта та твердих тканин зубів у працівників підприємств первинної деревообробної промисловості Чернівецької області залежно від віку та стажу роботи» виконана на сучасному науковому рівні, достатньому клінічному та лабораторному матеріалі. Достовірність і обґрунтованість отриманих у дослідженні результатів забезпечується достатньою кількістю спостережень: обстежено 241 пацієнт, з них клінічні спостереження проведені у 70 пацієнтів.

Наукові положення, висновки та рекомендації сформульовані в дисертації на підставі аналізу проведених досліджень, логічно обґрунтовані, об'єктивні та витікають з матеріалу наукової роботи. Достовірність наукових положень і висновків підтверджується шляхом співставлення з даними групи порівняння.

Основні положення дисертації використовуються в навчальному процесі на кафедрі терапевтичної стоматології Буковинського державного медичного університету, на кафедрі терапевтичної стоматології Тернопільського національного медичного університету ім. І.Я.Горбачевського, на кафедрі

терапевтичної стоматології Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова, про що засвідчують відповідні акти впровадження.

ОЦІНКА ЗМІСТУ РОБОТИ ТА ЗАУВАЖЕННЯ

Дисертація викладена на 211 сторінках, з них 178 сторінок основного тексту, ілюстрована 55 таблицями, 17 рисунками, складається із вступу, огляду літератури, описання матеріалу і методів дослідження, 4 розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення отриманих результатів, висновків, списку використаних літературних джерел. Список використаних літературних джерел містить 210 наукових праць (79 – кирилицею та 131 – латиницею).

У вступі автор на основі вивчення найважливіших джерел літератури останніх років конкретно та повно обґрунтовує актуальність теми дисертації, конкретизує мету та завдання дослідження. Вступ викладено на семи сторінках, зауважень немає.

У огляді літератури, викладеному на 19 сторінках, на підставі детального аналізу літературних джерел вітчизняних та іноземних авторів наведені дані аналізу впливу несприятливих факторів виробничого середовища деревообробної промисловості на стан стоматологічного здоров'я працівників (огляд літератури): характеристику деревообробної галузі промисловості Чернівецької області, характеристику шкідливих факторів виробничого середовища в контексті їх впливу на стоматологічне здоров'я працівників, особливості патогенезу стоматологічних захворювань у працівників підприємств первинної деревообробної промисловості, використання антисептичних засобів при лікуванні захворювань тканин пародонта. Наведені дані літератури засвідчують обізнаність автора та обґрунтовують актуальність, наукову новизну і наукове значення тематики та завдань дисертаційного дослідження. Побажання. Частина матеріалу доцільно було подати у вигляді схем, діаграм, що підвищило би інформативність.

У другому розділі «Матеріали та методи дослідження» на 15 сторінках, описано матеріали та методи дослідження, автор наводить загальну характеристику груп дослідження методи – аналіз скарг та об'єктивне

обстеження; індексна оцінка стану гігієни порожнини рота; оцінка стану твердих тканин зубів шляхом дослідження індексу КПВ; оцінка пародонтального статусу за допомогою пародонтальних індексів; рентгенологічні методи – ортопантомографія та прицільна рентгенографія; епідеміологічні – для визначення розповсюдженості та структури захворювань пародонта; лабораторні – мікроскопічні та мікробіологічні дослідження вмісту пародонтальних кишень, визначення ступеню дисбіозу ротової порожнини та оцінка неспецифічної резистентності організму; статистичні методи дослідження – для порівняльної оцінки і визначення вірогідності отриманих результатів та використані лікувально-профілактичні комплекси. Побажання більш деталізувати критерії розподілу пацієнтів на групи за віком та їх обґрунтувати.

Третій розділ дисертаційної роботи «Стан ротової порожнини у працівників деревообробної промисловості, що мають контакт з несприятливими чинниками виробничого» викладений на 29 сторінках. В даному розділі встановлено достовірну відмінність у стані твердих тканин зубів між групами дослідження, зокрема, значення індексу КПВ обстежуваних основної групи у 1,32-1,33 рази перевищує аналогічні показники групи порівняння, $p < 0,05$; гірший стан тканин пародонта у працівників, які мають контакт з несприятливими чинниками виробництва. Показники пародонтального скринінг-тесту обстежуваних основної групи в середньому на 22,9 % перевищують аналогічний показники групи порівняння. Доведено, що у структурі захворювань тканин пародонта серед працівників деревообробної промисловості переважає хронічний катаральний гінгівіт (основна група – 53,85 %, контрольна – 66,67%) та хронічний генералізований пародонтит різних ступенів розвитку (основна група – 37,18 %, контрольна – 18,18%). За результатами мультифакторного аналізу було встановлено, що найбільш виражений вплив на стан тканин пародонта працівників деревообробної промисловості має забруднення повітря виробничого приміщення деревним пилом та токсичними продуктами, що виділяються клеєвими матеріалами,

отриманими на основі сечовинноформальдегідних смол - формальдегід, фенол, аміак. Зауважень і побажань до розділу немає.

Четвертий розділ «Характеристика стану тканин пародонта у працівників, що мають тривалий контакт з формальдегідом» дисертаційної роботи викладений на 11 сторінках. В ньому доведено, що при незначній різниці у стані гігієни порожнини рота, виявили достовірну різницю у значеннях пародонтальних індексів, $p < 0,05$. Пародонтальний скринінг-тест обстежуваних основної групи в середньому на 52,1 % перевищує аналогічний показник групи порівняння. За результатами рентгенологічного дослідження встановлено, що у структурі захворювань тканин пародонту серед працівників деревообробної промисловості, які в процесі професійної діяльності мають тривалий контакт з випарами формальдегіду у повітрі виробничого приміщення, переважає хронічний генералізований пародонтит різних ступенів важкості, який діагностували у 45 працівників, 65,22%. Побажання використовувати термін ступінь розвитку патології пародонту, згідно класифікації М.Ф.Данилевського (1994 р).

П'ятий розділ «Оптимізація схеми лікування захворювань тканин пародонта» поданий на 30 сторінках. Встановлено значне покращення клінічних характеристик стану тканин пародонта у пацієнтів основної групи після проведеного лікування запропонованою композицією лікарських засобів. Виявлено значне покращення лабораторних показників в обох групах спостереження, що свідчить про нормалізацію неспецифічної резистентності організму. Ступінь дисбіозу ротової порожнини у пацієнтів основної групи (А) достовірно знизився у 5,36 разів що було достовірно відмінним від даного показника у пацієнтів контрольної групи. Запропонована схема лікування дозволила нормалізувати неспецифічний клітинний захист організму: у пацієнтів основної групи спостереження кількість мігруючих лейкоцитів достовірно зменшилася у 1,9 разів і практично досягла рівня контрольної групи. Безпосередньо після проведеного лікування спостерігали зменшення кількості власне патогенної та умовно патогенної мікрофлори. Побажання більше наводити ілюстрацій, рентгенограм, фотографій та клінічних прикладів.

Шостий розділ «Стан тканин пародонта у працівників деревообробної промисловості у віддалені терміни після лікування» виконаний на 21 сторінці. Доведено ефективність запропонованої композиції лікарських засобів ДЕПС у віддалені терміни лікування. Через 12 місяців встановлено поступову нормалізацію стану мікрофлори та незначне зростання кількості мігруючих лейкоцитів у обстежуваних обох груп спостереження. Зауважень до розділу немає.

Розділ «Аналіз і узагальнення результатів дослідження» (17 сторінок) присвячений детальному аналізу та закономірному узагальненню отриманих автором результатів дослідження. У ньому розглянуто результати проведених клінічних та лабораторних досліджень, проведено співставлення з літературними даними, визначено їх значення та наукову новизну та практичну цінність.

Висновки сформульовані чітко, відображають основні результати проведених досліджень.

Таким чином, дисертаційна робота Токар Ольги Михайлівни «Особливості клінічного перебігу, діагностики, лікування та профілактики захворювань пародонта та твердих тканин зубів у працівників підприємств первинної деревообробної промисловості Чернівецької області залежно від віку та стажу роботи» беззаперечно має науковий інтерес та практичне значення.

ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ НАУКИ І ПРАКТИКИ, ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Отримані в процесі спостереження результати сприяють вибору оптимального методу комплексного лікування захворювань пародонта та твердих тканин зубів у працівників підприємств первинної деревообробної промисловості залежно від віку та стажу роботи. Основні положення дисертації доповідалися та обговорювалися на: науково-практичній конференції «Функція та естетика щелепно-лицевої ділянки», 27-29 квітня 2017 р., м. Запоріжжя; науково-практичній конференції з міжнародною участю Ternopil Dental Summit,

1-2 червня 2017р., м. Тернопіль; міжнародної науково-практичної конференції «Innovative technology in medicine: experience of Poland and Ukraine» April 28–29, 2017, Lublin; науково-практичній конференції з міжнародною участю «Problem of biology and medicine», 17-18 листопада, 2017, Самарканд; Буковинському міжнародному медико-фармацевтичному конгресі студентів і молодих вчених BIMCO, квітень 2018, м.Чернівці; науково – практичній конференції з міжнародною участю «Взаємоінтеграція теорії та практики в сучасній стоматології» 16 – 17 травня 2019, м.Чернівці; Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми стоматології, щелепно-лицевої хірургії, пластичної та реконструктивної хірургії голови та шиї», 14-15 листопада 2019, Полтава; Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Сучасні аспекти теоретичної та практичної стоматології» 4-5 травня 2020, м. Чернівці; The 2 th International scientific and practical conference “Problems and perspectives of modern science and practice”, January 30-31, 2020, Graz, Austria; підсумкових наукових конференціях співробітників Вищого державного навчального закладу України “Буковинський державний медичний університет” (м. Чернівці, 2019-2021).

Публікації. За матеріалами дисертаційного дослідження опубліковано 21 наукова праця, у т.ч. 6 статей у фахових виданнях, рекомендованих МОН України, 1 стаття у періодичному науковому виданні інших держав, які входять до Європейського Союзу (Германія), 1 стаття у періодичному виданні, що цитується в наукометричній базі SCOPUS, 13 тез доповідей – у збірниках матеріалів наукових форумів.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Слід зауважити, що згідно експертного висновку комісії про проведення первинної експертизи на наявність плагіату, унікальність даної роботи становить 97 % .

В плані дискусії пропоную дисертанту надати пояснення з деяких питань:

В чому полягала підтримуюча терапія у дисертаційних пацієнтів?

Яким методом Ви визначали глибину пародонтальних кишень (наведений цифровий матеріал)?

Чи були серед обстежених та включених у дослідження пацієнти з системною патологією?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія» Токар Ольги Михайлівни на тему: «Особливості клінічного перебігу, діагностики, лікування та профілактики захворювань пародонта та твердих тканин зубів у працівників підприємств первинної деревообробної промисловості Чернівецької області залежно від віку та стажу роботи» за актуальністю теми, обґрунтованістю та достовірністю отриманих результатів, їх науковою новизною і практичною значимістю, якістю оформлення та повнотою викладу після відповідного доопрацювання та роз'яснень в цілому відповідає вимогам п.10, «порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 року, сучасним вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року р.№40. Токар Ольга Михайлівна має необхідний рівень наукової кваліфікації і заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія».

Завідувач кафедри терапевтичної
стоматології ІФНМУ
д.мед.н., професор

Герелюк В. І.